

ความจริงของคดีที่ดิน และกระบวนการยุติธรรม

๓. ชุมชนทุ่งพระ อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

๓.๑ ความเป็นมา

พื้นที่พิพาทอยู่ในเขตตำบลทุ่งพระอำเภอกอนสารจังหวัดชัยภูมิ ชุมชนในตำบลคอนสารซึ่งเริ่มตั้งถิ่นฐานครั้งแรกตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ บริเวณทางเหนือของหมู่บ้าน ชุมชนแรกที่ตั้งถิ่นฐานคือชุมชนเจ้าเมืองอร่ามคำแหง และตระกูลภูมิคอนสารเป็นตระกูลแรกซึ่งต่อมาแยกเป็น ๔ ตระกูลหลัก คือตระกูลภูมิคอนสาร ตระกูลประยูรชาญ ตระกูลบุญบำรุง และตระกูลเรืองเจริญ และมีสำเนียงภาษา

ต่างจากคนอีสานทั่วไป เรียกว่าไทคอนสาร เนื่องจากกลุ่มบ้านเดิมจากนครไทย จังหวัดพิษณุโลกและกลุ่มหลวงพระบาง ไชยบุรีทางตอนเหนือของลาวซึ่งจะออกสำเนียงไทหล่ม ไทยเลย ซึ่งไม่เหมือนกัน

ส่วนตำบลทุ่งพระเป็นชุมชนเก่าแก่มีความเป็นมามากกว่า ๑๐๐ ปี ตามคำบอกเล่าของชาวบ้านสาเหตุที่เรียกว่าบ้านทุ่งพระนั้น เพราะในอดีตที่ผ่านมาบริเวณบ้านทุ่งพระนั้นเดิมเรียกว่า “ทุ่งใหญ่” เนื่องจากมีลักษณะเป็นทุ่งกว้างขนาดใหญ่ มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการเกษตร และมีพระจากฝั่งประเทศลาวอพยพหนีสงครามเข้ามาทำกินอยู่บริเวณทุ่งใหญ่ พระกลุ่มดังกล่าวมีผมยาวหวดเครารกรุงรังไม่เหมือนกับพระสงฆ์ทั่วไปที่ชาวบ้านคุ้นเคย ชาวบ้านจึงเรียกพื้นที่นี้ว่าทุ่งพระ ต่อมาพระกลุ่มดังกล่าวอพยพออกไปจากพื้นที่ทุ่งพระ ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นต้นมา ได้มีชาวบ้านจากฝั่งบ้านสองคอนที่อพยพหนีสงครามมาจากประเทศลาวเช่นกันได้เริ่มอพยพเข้ามาทำกินในอาณาบริเวณบ้านทุ่งพระ ชาวบ้านฝั่งสองคอนเป็นกลุ่มคนที่อพยพหนีสงครามมาจากฝั่งประเทศลาวเช่นกัน ในช่วงแรกได้เข้าไปอาศัยอยู่ใน “ถ้ำกลบ” ที่เรียกว่าถ้ำกลบนั้นเป็นเพราะว่าช่วงที่อาศัยอยู่ในถ้ำนั้นชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวได้ตำข้าวกินกันในถ้ำมีกองกลบเหลืออยู่เป็นหลักฐาน สาเหตุที่ตัดสินใจย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านทุ่งพระนั้น เพราะว่าชาวบ้านสองคอนได้เข้ามาทำกินในบริเวณบ้านทุ่งพระมาก่อนหน้านั้นอยู่แล้วจึงได้ย้ายเข้ามาสร้างที่พักอาศัยในพื้นที่ทำกินของตนเอง อีกทั้งบริเวณบ้านทุ่งพระมีความอุดมสมบูรณ์ที่เหมาะสมแก่การทำการเกษตร ชาวบ้านจากบ้านสองคอนที่อพยพเข้ามาเป็นกลุ่มแรก คือ กลุ่มของหลวงอาจ เดชบำรุง และญาติพี่น้อง โดยหลวงอาจ เดชบำรุง หรือ นายอาจ เดชบำรุงเป็นบิดาของนายไพ เดชบำรุง ผู้ใหญ่บ้านทุ่งพระคนแรก เมื่อ ๗๐-๘๐ ปีที่แล้ว ปัจจุบันมีกลุ่มตระกูลใหญ่ใน ได้แก่กลุ่มแถบตำบลทุ่งพระได้แก่กลุ่มตระกูลของแม่สุวรรณ ดายภูเขียวในหมู่ ๒ กลุ่มตำบลทุ่งนาเลาแถบโนนหัวนา ห้วยแล้ง ห้วยไผ่ เช่นตระกูลเรืองเจริญ ตระกูลโยธาธรรม

ในช่วงแรกๆ ของการตั้งหมู่บ้านชาวบ้านราว ๕๓ ปีที่แล้ว ได้พบกับใบเสมาในบริเวณฝายห้วยแก้ว และบริเวณฝั่งสองคอนซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม

ของพระที่มามีที่ดินฐานอยู่ก่อนหน้า เมื่อมีการอพยพเข้ามาของชาวบ้านเป็นจำนวนมากจึงได้มีการขยายตัวของหมู่บ้านออกเป็นแนวยาวจากทางเหนือไปทางทิศใต้ ในราวปี พ.ศ.๒๔๙๐ โดยเริ่มตั้ง ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านหนองแห้ว (ปัจจุบันคือบ้านห้วยแก้ว หมู่ ๑) และบ้านทุ่งพระ หมู่ ๒ ในปัจจุบันนี้บ้านทุ่งพระจึงประกอบด้วยคุ้มต่างๆ คือ คุ้มท่าศาลา คุ้มเหนือ คุ้มกลาง และคุ้มใต้ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมานับตั้งแต่การตั้งหมู่บ้านมานั้น มีเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านดังนี้ คือ ปี พ.ศ.๒๔๘๘ ได้เกิดโรคระบาดขึ้นในหมู่บ้าน คือ โรคฝีดาษทำให้คนในหมู่บ้านล้มตายไปจำนวนมาก ปี พ.ศ.๒๕๐๙ ได้มีการสร้างถนนสายชุมแพ-หล่มสัก ซึ่งห่างจากตัวหมู่บ้านเพียง ๒ กิโลเมตรทำให้การคมนาคมของคนในหมู่บ้านสะดวกสบายขึ้นสามารถเดินทางไปขายผลผลิตทางการเกษตรที่ชุมแพ และมีรถรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรเข้ามาในหมู่บ้าน ในปี ปี พ.ศ.๒๕๑๐ เริ่มมีการปลูกพืชเศรษฐกิจในหมู่บ้าน เช่น ยาสูบ ข้าวโพด พริก และฝ้าย ซึ่งพืชบางชนิดนั้นมีการปลูกอยู่แล้วเป็นการปลูกเพื่อกินและใช้ประโยชน์ชีวิตประจำวัน แต่การปลูกพืชเชิงเศรษฐกิจนั้นเป็นการปลูกเพื่อขายเป็นหลักในช่วงเวลานี้ระบบของเงินตราที่ใช้ในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าได้เข้ามาแทนที่ระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ใช้ผลผลิตทางการเกษตรแลกเปลี่ยนกัน

ปัญหาข้อพิพาทเริ่มขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๑๖ เมื่อกรมป่าไม้ได้ประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติภูซำผักหนาม ครอบคลุมพื้นที่ถึง ๒๙๐,๐๐๐ ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลทุ่งพระ ห้วยยาง ทุ่งนาเลา และทุ่งลุยลาย อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ โดยได้ซ้อนทับที่ดินทำกินของชาวบ้านทุ่งพระด้วย แต่เว้ายังอนุญาตให้ชาวบ้านทำกินได้ตามปกติ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๒๑ กรมป่าไม้ได้อนุญาตให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ใช้ที่ดินในเขตป่าสงวนซึ่งเป็นเขตที่ดินทำกินของชาวบ้านตำบลทุ่งพระเพื่อปลูกสร้างสวนป่า ออป. จึงเข้ามาทำสวนป่าในที่ดินทำกินของชาวบ้านโดยมีโครงการจัดที่ดินในรูปแบบหมู่บ้านสวนป่าจำนวน ๑๐๐ แปลง เป็นที่อาศัย ๑ ไร่ ที่ทำกิน ๕ ไร่ ให้ชาวบ้านที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกหมู่บ้านสวนป่าและปลูกป่าให้ ออป. ครบ ๑๐๐ ไร่ จึงจะจัดสรรที่ดินให้ ทำให้ชาวบ้านทุ่งพระและหมู่บ้านอื่นๆ ที่ทำกินมา

ก่อนหน้านั้นและไม่เห็นด้วยต้องถูกอพยพออกจากพื้นที่ดินทำกินของตนเอง มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งเข้าเป็นสมาชิกสวนป่า แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่คัดค้าน ผู้ที่ประสบกับปัญหาเดือดร้อนไม่มีที่ดินทำกินจึงรวมตัวกันต่อสู้เรียกร้องให้ยกเลิกสวนป่าตั้งแต่นั้นสืบมาจนถึงปัจจุบัน

๓.๒ ลำดับเหตุการณ์

ชาวบ้านตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยทำกินที่ตำบลทุ่งพระ อำเภอคอนสาร ชัยภูมิ และพื้นที่ใกล้เคียงมากกว่า ๑๐๐ ปี มาตั้งแต่ปี ๒๔๙๖ โดยมีหลักฐานการเสียภาษีบำรุงท้องที่ ๖๗ ราย และมี ส.ค.๑ จำนวน ๒ ราย

ปี พ.ศ.๒๔๙๖-๒๔๙๗ อำเภอประกาศให้แจ้งการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินคอนสาร รวมทั้งทุ่งพระ

ปี พ.ศ.๒๕๐๑ มีการปักป้ายติดประกาศที่บ้านผู้ใหญ่/กำนันว่า ถ้าใครมีใบเหยียบย่ำ トラจอง ใบหางวาว จะไม่ยึดที่ดิน

ปี พ.ศ.๒๕๐๓ ตั้ง อ.คอนสาร เป็นทางการ (แยกมาจากอ.ภูเขียว)

ปี พ.ศ.๒๕๐๕ ตั้ง ต.ทุ่งพระ เป็นทางการ

ปี พ.ศ.๒๕๐๕-๒๕๐๗ เป็นช่วงข้าวยากมากแพง แล้ง จึงไม่ได้ทำไร่ทำนา ชาวบ้านเป็นไข้ป่ากันมาก นอกจากนี้ยังมีการสำรวจทางหมายเลข ๑๒ (ชุมแพ-หล่มสัก) เริ่มนำรถมาไถดินทางเดิมที่เป็นดิน (ทางลัดทางเกวียน) โดยมีบริษัทจากออสเตรเลียเข้ามาดำเนินการ

ปี พ.ศ.๒๕๑๖ ทางราชการประกาศให้ชาวบ้านนำใบจองหรือหลักฐานการแสดงสิทธิที่ดินมาคืนเพื่อจะได้ออกโฉนดที่ดินให้ มีชาวบ้านบางรายนำหลักฐานไปคืนให้กับทางราชการ

ปี พ.ศ.๒๕๑๖ กรมป่าไม้ประกาศป่าสงวนแห่งชาติป่าภูซำผักหนาม ครอบคลุมพื้นที่ราว ๒๙๐,๐๐๐ ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลทุ่งพระ ห้วยยาง ทุ่งนาเลา และทุ่งลุยลาย อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ โดยกระทบต่อการทำกินของชาวบ้านตำบลห้วยยางจำนวน ๑๐ หมู่บ้าน โดยกรมป่าไม้ไม่ได้กันพื้นที่ชุมชนออกจากเขตป่าสงวนฯ ชาวบ้านคัดค้านการประกาศป่าสงวน

ปี พ.ศ.๒๕๒๑ กรมป่าไม้อนุญาตให้ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) เข้ามาปลูกสร้างสวนป่า ตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้และนโยบายการปลูกสร้างสวนป่าของรัฐ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติภูเขาผักหนาม บริเวณป่าเหล่าไฮ่โดยดำเนินการในรูปหมู่บ้านสวนป่าในเนื้อที่ ๔๔๐๑ ไร่ แต่ ออป. มาปลูกป่าในพื้นที่ทำกินของราษฎร โดยจ้างแรงงานชาวบ้านปลูกป่าและจัดที่ดินส่วนหนึ่งให้ชาวบ้านที่สมัครเข้าร่วมโครงการที่เป็นเจ้าของที่ดินเดิมและบุคคลทั่วไปที่มาเป็นลูกจ้างปลูกป่า มีชาวบ้านที่เดือดร้อนใน ต.ทุ่งพระและใกล้เคียง ประมาณ ๑๐๒ ครัวเรือน โดยมีชาวบ้านเข้าร่วมกับ อ.อ.ป. ๔๐ ครัวเรือนและจากข้างนอกอีก ๓๐ ครัวเรือนโดยสัญญาให้ที่อาศัย ๑ ไร่ ที่ทำกิน ๕ ไร่ นอกนั้นไม่เห็นด้วยและคัดค้าน ผู้ที่ไม่เข้าร่วมถูกจัดการให้ออกจากที่ดินทำกินเดิม

ชาวบ้านที่ถูกประกาศป่าสงวนแห่งชาติและการทำสวนป่าทับที่ทำกินไม่เห็นด้วยได้ต่อสู้คัดค้านตั้งแต่ปี ๒๕๑๗ เป็นต้นมา โดยได้ไปร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐแต่ไม่เป็นผล ไม่อาจกลับเข้าไปทำกินในที่ดินเดิม

ปี พ.ศ.๒๕๒๕-๒๕๒๙ ราษฎรถูกขับไล่ออกจากพื้นที่ รายสุดท้ายคือนาย วัค โยธาธรรม ในปี ๒๕๒๙ โดยกล่าวว่าถูกกลั่นแกล้งโดยมีผู้มาระเบิดมาฝึงในที่ดินทำกินแล้วแจ้งตำรวจจับ จึงถูกจับขัง ๑๕ วัน ครอบครัวต้องขายควายนำเงินมาสู้คดี สุดท้ายต้องยอมออกจากพื้นที่เนื่องจากกลัวถูกกลั่นแกล้งซ้ำ (สัมภาษณ์กรกฎาคม ๒๕๕๕)

ปี พ.ศ.๒๕๓๘-๒๕๔๑ ต่อสู้คัดค้านสวนป่าร่วมกับสมัชชาเครือข่ายเกษตรกรรายย่อยอีสาน

ปี พ.ศ.๒๕๔๗ ได้รวมตัวเป็นเครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์ลำน้ำเขิน จัดชุมนุมหน้าสวนป่าคอนสารเมื่อ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ เรียกร้องให้รัฐยกเลิกสวนป่าเพื่อนำที่ดินมาจัดให้ราษฎร ออกเอกสารสิทธิให้ราษฎรที่เดือดร้อน ให้สิทธิชุมชนในการจัดการป่าชุมชน ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิได้แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหามีปลัดจังหวัดเป็นประธาน และยังมีการแต่งตั้งกรรมการระดับอำเภอ รวมทั้งสภาตำบล มีความเห็นตรงกันว่าชาวบ้านเดือดร้อนจริงถึง ๒๗๗ ราย และเสนอให้ยกเลิกสวนป่าคอนสารและจัดที่ดินให้ราษฎรผู้เดือดร้อนแต่ไม่สำเร็จ

ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๗ ราษฎรได้ร้องเรียนไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) กสม. ลงพื้นที่มาร่วมประชุมกับผู้ว่าราชการจังหวัด ตั้งคณะทำงานพิจารณาผลักดันแก้ไขปัญหาสวนป่า ตรวจสอบข้อเท็จจริง

ในวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๔๘ ราษฎรชุมนุมติดตามผลการแก้ปัญหาที่หน้าอำเภอคอนสาร มีการประชุมคณะทำงานที่ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งฯ คณะทำงานฯ ลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงความเดือดร้อนของราษฎร พบว่าราษฎรเดือดร้อนจริง ๒๗๗ ราย แยกได้ ๓ กลุ่ม กลุ่มผู้ถูกสวนป่าทับที่ทำกิน กลุ่มผู้เดือดร้อนจากโครงการหมู่บ้านสวนป่าไม้ และกลุ่มผู้เดือดร้อนที่เป็นครอบครัวขยาย คณะทำงานฝ่ายชาวบ้านออกสำรวจทำแผนที่ในพื้นที่พบว่าพื้นที่สวนป่าทั้งหมดเดิมมีหลักฐานว่าชาวบ้านครอบครองอยู่ก่อน และยังพบพื้นที่ขอใช้ประโยชน์ของส่วนราชการและสำนักสงฆ์

เดือนกันยายน ๒๕๕๐ กสม. แจ้งรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนกรณีสวนป่าคอนสารตามรายงานผลการตรวจสอบที่ ๔๑๘/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๐ สรุปว่าการปลูกสร้างสวนป่าคอนสารทำให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อนไม่มีที่ดินทำกินทั้งที่ราษฎรได้ครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการปลูกสร้างสวนป่า รวมทั้งการแก้ไขปัญหาล่าช้าของรัฐ มีการละเมิดสิทธิในที่ดินและทรัพย์สินไม่เป็นธรรมจึงมีข้อเสนอให้กรมป่าไม้ยกเลิกสวนป่าคอนสารและให้กระทรวงทรัพยากรฯ สนับสนุนการพัฒนาาระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืนให้แก่ผู้ร้อง รวมทั้งการจัดเป็นป่าชุมชน แต่ก็ไม่ได้เกิดผลใดๆ

ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ชาวบ้านเข้าร่วมกับพื้นที่ปัญหาแห่งอื่น เป็นเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (คปท.) และชุมนุมที่ทำเนียบรัฐบาลเรียกร้องแก้ไขปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชน และเมื่อวันที่ ๑๗ ก.ค. ๒๕๕๒ ชาวบ้านที่เดือดร้อนจึงเข้าไปรอฟังผลการแก้ไขปัญหาอยู่ในสวนป่า โดยระหว่างที่อยู่ในพื้นที่สวนป่านั้นก็ได้ปลูกพืชเกษตรแทรกไม้ยืนต้นในสวนป่าซึ่งเคยเป็นที่ดินเดิมเพื่อการยังชีพโดยมิได้ทำลายต้นไม้ในสวนป่า และเจรจากับเจ้าหน้าที่ ออป. ขอให้แบ่งพื้นที่สวนป่าส่วนหนึ่งกลับคืนมาให้ชาวบ้านทำกินแต่ไม่สำเร็จ

ปี พ.ศ.๒๕๕๒ ออป.เข้ายึดพื้นที่ทำกินที่ชาวบ้านเข้าไปอยู่ ยื่นฟ้องดำเนินคดีกับชาวบ้านและแกนนำรวม ๓๑ คน ข้อหากระทำผิดตาม พรบ.ป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ และ พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ โดยร่วมกันก่อสร้างแผ้วถาง หรือกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการทำลายป่า หรือเข้ายึดถือครอบครองป่าเพื่อประโยชน์ของตนเองหรือผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือยึดถือครอบครองทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัยในที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง หรือกระทำด้วยประการใดๆอันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ บริเวณแปลงปลูกป่า... ซึ่งเป็นการกระทำผิดอาญาในบริเวณแปลงปลูกป่า...ของสวนป่าคอนสารที่เกิดเหตุตามฟ้อง... ทำให้เข้าไปในสวนป่าไม่ได้ และทำให้เกิดความเสียหายกับต้นไม้

ในวันที่ ๒๘ เม.ย. ๒๕๕๓ ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยที่ ๑-๓๑ ออกจากพื้นที่พิพาทสวนป่าคอนสาร กับให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ต้นไม้ และปรับสภาพพื้นที่สวนป่าให้กลับคืนสู่สภาพเดิม และห้ามเกี่ยวข้องในพื้นที่สวนป่าคอนสารอีก และให้ใช้ค่าทนายความแทน ๑๐,๐๐๐ บาท จำเลยอุทธรณ์และยื่นคำร้องขอทุเลาการบังคับคดีไว้ชั่วคราว ศาลมีคำสั่งเมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๓ ไม่อนุญาต โจทก์วางเงินต่อสำนักงานบังคับคดีเพื่อปิดหมายบังคับคดีในวันเดียวกันนั้น

สิงหาคม ๒๕๕๓ ราชฎียรยื่นอุทธรณ์ขอทุเลาบังคับคดี โจทก์แก้อุทธรณ์คัดค้านการขอทุเลาบังคับคดี

๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ศาลมีคำสั่งยกคำร้องการขอทุเลาคดี และต่อมาวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔ ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น

หลังจากนั้นรัฐได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาในเชิงนโยบายเรื่อยมาเช่น

- ❖ มีนาคม ๒๕๕๒ มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาที่อาศัยทำกินของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานและมีอนุกรรมการซึ่งมีรัฐมนตรีเป็นประธานอีก ๖ ชุด
- ❖ รัฐมนตรีและข้าราชการระดับสูงได้จัดประชุมและลงพื้นที่หลายครั้ง เช่น
 - สิงหาคม ๒๕๕๒ ผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำสำนักนายกฯ นายนิพนธ์ บุญญะโกวิท ลงพื้นที่ สรุปลงให้แต่งตั้งคณะทำงานช่วยเหลือการปฏิบัติ

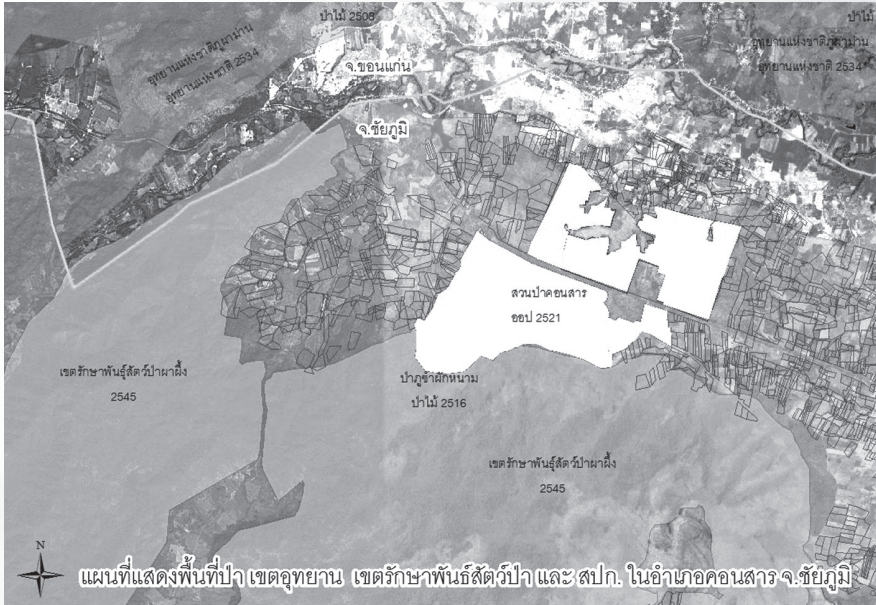
งานตามนโยบายกระจายการถือครองที่ดิน โดยมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบขอบเขตที่ดินเพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่นาร่องโฉนดชุมชน เนื้อที่ ๑๕๐๐ ไร่ ตามมติประชาคมตำบลทุ่งพระ

- ตุลาคม ๒๕๕๒ นางปราณี ศิริวัฒน์ผู้ตรวจสำนักนายกฯ ลงพื้นที่
- กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ พ.ต.อ.ทวี สอดส่อง รองปลัดยุติธรรม ลงพื้นที่จัดยุติธรรมชุมชนสัญจร
- ก.พ.๒๕๕๓ ประชุมหารือแก้ปัญหาที่ห้องประชุมศูนย์บริการประชาชน มี ออป. คปท. ผู้แทนสำนักนายกฯ มีมติให้ออป.นำเรื่องถอนฟ้องไปเข้าบอร์ด ราษฎรไม่ขยายพื้นที่ และร่วมกันสำรวจพื้นที่
- เมษายน ๒๕๕๔ นายภูเบศ จันทนิมิ ที่ปรึกษา รมว.ประจำสำนักนายกฯ ลงพื้นที่ มีข้อเสนอ ๕ ข้อ ให้ผ่อนผันราษฎรอาศัยทำกิน ให้ชะลอการกระทำที่จะเกิดความขัดแย้ง ให้ตั้งคณะทำงานร่วมกับพัฒนาพื้นที่นาร่องโฉนดชุมชน ให้อำเภอคอนสารดูแลไม่ให้เกิดข้อพิพาท ให้จัดประชุมร่วมเพื่อหาแนวทางยกเลิกสวนป่า เสนอ ครม.

การลงพื้นที่ของผู้บริหารระดับสูงหลายครั้งมีข้อสรุปตรงกันว่าให้ผ่อนผันให้ราษฎรทำกินในพื้นที่ระหว่างการแก้ปัญหาและให้ตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาระดับจังหวัด แต่การแก้ไขปัญหายังไม่คืบหน้า ช่วงปี พ.ศ.๒๕๕๔ ในการประชุมอนุกรรมการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาคดีความของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ยังได้ยืนยันหลายครั้งในการให้ดำเนินการตามนโยบายโฉนดชุมชน และรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรฯ ก็ยืนยันว่า ไม่ขัดข้องในการดำเนินการตามนโยบายโฉนดชุมชน แต่ก็ไม่เป็นผล ในวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๕ ราษฎรจึงได้ยื่นฎีกาต่อศาล

ปัจจุบัน ชาวบ้านที่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินในหมู่บ้านสวนป่าไม่มี ๖ ราย รายละเอียด ๓ ไร่ (รวม ๑๘ ไร่) ทั้งหมดเป็นลูกจ้างสวนป่า ปัจจุบันชาวบ้าน ๓ รายขายที่ดินไปแล้ว เหลือเพียง ๓ รายที่ยังมีที่ดินอยู่

โดยสรุป ชาวบ้านมีข้อเสนอต้องการให้ ออป. ถอนฟ้อง และกันพื้นที่สวนป่าราว ๑๕๐๐ ไร่มาจัดให้ราษฎรทำกินโดยให้เป็นสิทธิของชุมชน สำหรับความเห็นของหน่วยงานที่ไปตรวจสอบทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติก็มีข้อเสนอตรงกันให้เพิกถอนสวนป่าและนำที่ดินไปจัดให้ราษฎร ส่วน ออป. ไม่ยอมรับข้อเสนอ

ภาพที่ ๕ • สวนป่าทับที่ดินของชุมชนตำบลทุ่งพระอ้าเภอคอนสาร

๓.๓ การวิเคราะห์ประเด็นที่ไม่เป็นธรรม

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ราษฎรผู้เดือดร้อนและการศึกษารวบรวมข้อมูลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา และการศึกษารายงานการตรวจสอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและรายงานการประชุมของหน่วยงานรัฐต่างๆ พบว่ามีประเด็นที่จะต้องวิเคราะห์เพื่อคลี่คลายปัญหาของชุมชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในคดีที่ดินจากการดำเนินงานของรัฐและกระบวนการยุติธรรม ๓ ประเด็นคือ ๑) ราษฎรไม่ได้รับความเป็นธรรมในเรื่องอะไรและอย่างไร ๒) ปัญหาความไม่เป็นธรรมเกิดจากเหตุปัจจัยอะไร และ ๓) การดำเนินงานตามนโยบายของรัฐเป็นธรรมแก่ราษฎรหรือไม่

จากประวัติความเป็นมาและลำดับเหตุการณ์ตั้งแต่การบุกเบิกตั้งถิ่นฐานของชุมชนมานานกว่า ๑๐๐ ปี จนถึงช่วงของข้อพิพาทขัดแย้งกันตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ จนถึงปัจจุบัน ได้พบเห็นหลักฐานที่สะท้อนถึงความไม่เป็นธรรมที่ราษฎรได้รับจากการใช้อำนาจรัฐที่ไม่ถูกต้องและกระบวนการยุติธรรม ๗ ประการ ดังนี้

๑) การประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติทับที่ชุมชน

การที่กรมป่าไม้ประกาศพื้นที่ในเขตตำบลทุ่งพระและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นป่าสงวนแห่งชาติโดยไม่ได้สำรวจกันเขตที่ราษฎรอาศัยอยู่เป็นชุมชนท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมออก และไม่รับฟังหลักฐานของชาวบ้านที่แจ้งการครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่กฎหมายกำหนดมาก่อนการประกาศป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งมีหลักฐานการเสียภาษีบำรุงท้องที่ ๗๗ ราย และ ส.ค.๑ จำนวน ๒ รายยืนยัน และยังได้รับเอกสารที่ลงนามโดยป่าไม้อำเภอในอดีตเป็นหลักฐานและฉีกส่วนหนึ่งให้กับผู้ยื่นคำร้องหรือใบบางว่าเป็นหลักฐาน ดังตัวอย่างหลักฐานของนายจต บุญญาชีพ ลงวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๖

เหตุปัจจัยของปัญหาความไม่เป็นธรรมในการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติของรัฐนี้เกิดขึ้นจากความบกพร่องในการใช้อำนาจตามกฎหมายและพระราชบัญญัติป่าไม้และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติประกาศพื้นที่ใดในเขตตำบลทุ่งพระและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นเขตป่าสงวนฯ โดยมิได้สำรวจการถือครองใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนท้องถิ่นและกันออกเสียก่อน และเมื่อราษฎรมาแจ้งตามมาตรา ๑๒^[26] ของพรบ.ป่าสงวนฯ ก็ไม่ดำเนินการ ทำให้ราษฎรเสียสิทธิ อีกทั้งราษฎรก็ไม่มีความรู้เรื่องกฎหมายและยากจนไม่มีทุนทรัพย์ที่จะต่อสู้คดีในกระบวนการยุติธรรม จึงไม่ได้รับความเป็นธรรมดังกล่าวข้างต้น

^[26]มาตรา ๑๒ บุคคลใดอ้างว่ามีสิทธิ หรือได้ทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติโดยก่อนวันที่กฎกระทรวงกำหนดป่าสงวนแห่งชาตินั้นใช้บังคับ ให้ยื่นคำร้องเป็นหนังสือต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ภายในกำหนดเก้าสิบวัน นับแต่วันที่กฎกระทรวงนั้นใช้บังคับถ้าไม่ยื่นคำร้องภายในกำหนดดังกล่าว ให้ถือว่าสละสิทธิหรือประโยชน์นั้น

คำร้องดังกล่าวในวรรคหนึ่ง ให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ส่งต่อไปยังคณะกรรมการสำหรับป่าสงวนแห่งชาตินั้นโดยไม่ชักช้า

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงเชื่อได้ว่าการที่ชาวบ้านสะท้อนว่ารัฐใช้อำนาจตามกฎหมายประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติทับที่ดินของชุมชนท้องถิ่นที่อยู่มาก่อนโดยไม่ศึกษาข้อเท็จจริง ไม่รับฟังหลักฐานของชาวบ้าน ไม่เปิดโอกาสได้ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากการประกาศป่าทับที่ดินได้พิสูจน์สิทธิของเขาตามกฎหมายจึงน่าจะเป็นความไม่เป็นธรรมจริง

๒) การปลูกสร้างสวนป่าทับที่ทำกินชาวบ้าน

การที่กรมป่าไม้อนุญาตให้ ออป. ใช้พื้นที่ป่าสงวนฯ ปลูกสร้างสวนป่าโดยที่ราษฎรไม่ยินยอมและคัดค้าน และ ออป. กัดดันให้ชาวบ้านเข้าร่วมเป็นสมาชิกสวนป่าโดยเงื่อนไขในการเข้าเป็นสมาชิกฯ ไม่ได้รับรองสถานะภาพของชาวบ้านสมาชิกสวนป่าว่าจะมีสถานะทางกฎหมายอย่างไร ไม่มีหลักประกันใดๆ ว่าชาวบ้านสมาชิกสวนป่าจะมีที่ทำกินได้ตลอดไป และตลอดระยะเวลาของการทำสวนป่าตั้งแต่ปี ๒๕๒๑ จนถึงปัจจุบัน ออป. จัดสรรที่ดินให้สมาชิกสวนป่าเพียง ๖ ครอบครัว อีกกว่า ๙๐ ครอบครัวยังไม่ได้รับการจัดสรรที่ดิน

การปลูกสร้างสวนป่าจึงเป็นผลประโยชน์แก่ ออป. ฝ่ายเดียว ส่วนชุมชนท้องถิ่นเดิมเป็นฝ่ายเสียทั้งในด้านผลประโยชน์ตอบแทนที่ได้รับ ความมั่นคงในชีวิต และทรัพย์สิน โอกาสการพัฒนาจากรัฐที่พึงจะได้รับ ฯลฯ

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับแก่กรณีสิทธิในที่ดินที่บุคคลมีอยู่ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๑๓ เมื่อคณะกรรมการสำหรับป่าสงวนแห่งชาติได้รับคำร้องตามมาตรา ๑๒ แล้ว ให้สอบสวนตามคำร้องนั้น ถ้าปรากฏว่าผู้ร้องได้เสียสิทธิหรือเสื่อมเสียประโยชน์ ให้คณะกรรมการพิจารณากำหนดค่าทดแทนให้ตามที่เห็นสมควร

ถ้าผู้ร้องไม่พอใจในค่าทดแทนที่คณะกรรมการสำหรับป่าสงวนแห่งชาติกำหนด ผู้ร้องมีสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด

ตารางที่ ๕ • ข้อมูลจำนวนผู้เดือดร้อนจากสวนป่า

ลำดับ	หมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	ผู้เดือดร้อน (ครอบครัว)
๑	ทุ่งพระ	ทุ่งพระ	คอนสาร	ชัยภูมิ	๑๐๑
๒	สวนป่า	ทุ่งพระ	คอนสาร	ชัยภูมิ	๖๒
๓	หัวปลวกแหลม	ทุ่งพระ	คอนสาร	ชัยภูมิ	๑๙
๔	ห้วยไผ่	ทุ่งพระ	คอนสาร	ชัยภูมิ	๒๓
๕	ดงป่าเปื่อย	ทุ่งพระ	คอนสาร	ชัยภูมิ	๑๙
๖	ห้วยขี้ตม	ทุ่งพระ	คอนสาร	ชัยภูมิ	๖
๗	ชัยภูมิห้วยแล้ง	ทุ่งนาเลา	คอนสาร	ชัยภูมิ	๘
๘	นาเลา	ทุ่งนาเลา	คอนสาร	ชัยภูมิ	๕
๙	นาเกาะ	ทุ่งนาเลา	คอนสาร	ชัยภูมิ	๒
๑๐	โนนห้วยนา	ทุ่งนาเลา	คอนสาร	ชัยภูมิ	๘
๑๑	น้ำพุหินลาด	ทุ่งนาเลา	คอนสาร	ชัยภูมิ	๒
๑๒	คอนสาร	คอนสาร	คอนสาร	ชัยภูมิ	๑
๑๓	คลองบอน	คอนสาร	คอนสาร	ชัยภูมิ	๕
๑๔	นาโปร่ง	คอนสาร	คอนสาร	ชัยภูมิ	๑
๑๕	ฝายดินสอ	ดงบัง	คอนสาร	ชัยภูมิ	๑
๑๖	นาฝาย	นาฝาย	ภูผาม่าน	ขอนแก่น	๒
๑๗	สองคอน	นาฝาย	ภูผาม่าน	ขอนแก่น	๑
๑๘	สะแกเครือ	นาฝาย	ภูผาม่าน	ขอนแก่น	๑
รวม	๑๘	๔	๒	๒	๒๖๗

อีกทั้ง การที่เจ้าหน้าที่ของสวนป่าไปกระทำรุนแรงด้วยการรื้อฝายกั้นน้ำของนายด บัญญาชีพ ซึ่งทำฝายกั้นน้ำสำหรับทำนามาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๘ ตลอดจนใช้วิธีการรุนแรงในการไล่ชาวบ้านเดิมออกจากพื้นที่ เช่นกรณีนายวัค โยธาทรรณ ที่ถูกไล่ออกรายสุดท้าย ให้การว่าถูกกลั่นแกล้งจนถูกจับข้อหา มีระเบิดฝังในที่ดิน ต้องขายควาย ๗ ตัว สู้คดีในศาลจนศาลยกฟ้อง แต่ช่วงติดคุกต้องถูกรื้อบ้าน ของใช้ในบ้านหายหมด ต้นไม้ที่ปลูกไว้ก็หายไป นายวัคไม่มีที่ทำกินต้องอาศัยญาติอยู่ กลายเป็นคนยากไร้ไม่มีที่ดินทำกิน กรณีจับกุมนายรีน เลิศคอนสาร ชาวบ้านหัวปลวกแหลมข้อหาเผาป่า จับกุมนายทองคำ เดชบำรุง ชาวบ้านทุ่งพระข้อหาตัดไม้จับกุมนายวัค โยธาทรรณ ข้อหาฆ่าสัตว์สงครามในครอบครองเพราะไม่ยอมย้ายออกจากพื้นที่ กัดดันให้ราษฎรบ้านน้อยภูซาง ๑๑ คริวเรือนที่มีที่ทำกินเดิมในเขตสวนป่าเป็นสมาชิกสวนป่า

ตลอดจนการใช้ผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ชุมชนชาวบ้านในการปลูกต้นไม้ในสวนป่า โดยจ้างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้มีอิทธิพลควบคุมคนงานเพื่อป้องกันการกระทบกระทั่งกับเจ้าของที่ดินที่สวนป่าปลูกทับโดยชาวบ้านไม่ยินยอม นอกจากนี้ยังเรื่องที่ว่าเจ้าหน้าที่เรียกเก็บหลักฐานการครอบครองใช้ประโยชน์ที่ดินจากราษฎร เจ้าหน้าที่สวนป่าเรียกเก็บเอกสารภาษีบำรุงท้องที่จากชาวบ้าน ฯลฯ

หลักฐานข้อเท็จจริงจากการกระทำดังกล่าวข้างต้นส่งผลกระทบต่อชาวบ้าน ทั้ง ๓ กลุ่ม คือกลุ่มที่ถูกขับไล่ออกจากที่ดิน กลุ่มที่เป็นสมาชิกสวนป่า และกลุ่มลูกหลายชาวบ้านที่เป็นครอบครัวขยาย ไม่มีที่ทำกินหรือมีที่ทำกินไม่พอแก่การดำรงชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ปัญหาความไม่เป็นธรรมในกรณีปลูกสวนป่าทับที่ชาวบ้านเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยหลายประการ

ประการแรกเกิดจากความผิดพลาดของกรมป่าไม้ที่ส่งมอบพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมให้ ออป. ปลูกสร้างสวนป่าตั้งแต่ปี ๒๕๒๑ โดยเข้าใจว่ากรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ป่าสงวนฯ ซึ่งมีชุมชนอาศัยทำกินอยู่ก่อนแล้วให้ ออป. นำไปปลูกป่าทดแทนสัมปทานทำไม้ ซึ่งจะทำให้ ออป. ต้องปลูกสวนป่าทับในพื้นที่ของชุมชน และบันทึกข้อตกลงระหว่างกรมป่าไม้กับ ออป. เมื่อวันที่ ๘ มิ.ย. ๒๕๓๘ เรื่องการใช้ประโยชน์สวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ระหว่างกรมป่าไม้กับ ออป. ที่กรมป่าไม้ส่งมอบสวนป่าไม้ให้ ออป. ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์สวนป่า ยังทำให้ ออป. ได้ปลูกสร้างสวนป่าเพิ่มขึ้นและทับกับที่ดินของราษฎรและชุมชนในท้องถิ่น

ประการที่สอง ออป. มิได้เอาใจใส่ต่อการแก้ปัญหาราษฎรที่อยู่อาศัยทำกินเป็นชุมชนในที่ดินที่ทำสวนป่ามาก่อน โดยเงื่อนไขการชักชวนชาวบ้านเข้าเป็นสมาชิกหมู่บ้านป่าไม้ไม่มีความแข็งตัว การปฏิบัติมีลักษณะข่มขู่ ไม่เป็นธรรมกับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ ยิ่งกว่านั้นยังมิได้ช่วยเหลือราษฎรที่ถูกสวนป่าทับที่ได้มีอาชีพและรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเพียงพอ จึงส่งผลให้ราษฎรที่ได้รับผลกระทบสูญเสียที่ทำกินจากสวนป่าได้รับความเดือดร้อนอย่างรุนแรง

จึงรับฟังได้ว่าการปลูกสร้างสวนป่าของ ออป. ทับไปบนที่ดินทำกินของราษฎรซึ่งอาศัยกันเป็นชุมชนในเขตตำบลทุ่งพระและพื้นที่ใกล้เคียงจริงและมีได้ช่วยเหลือแก้ปัญหาราษฎรที่ได้รับผลกระทบให้มีอาชีพและรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิต มุ่งแต่สร้างสวนป่าเพื่อประโยชน์ของ ออป. แต่ฝ่ายเดียวทั้งๆที่ผลตอบแทนจากสวนป่าก็มีมูลค่าไม่สูงนักเมื่อเทียบกับพื้นที่ป่าจำนวนและการลงทุนไปเป็นจำนวนมากและส่งผลให้ราษฎรเดือดร้อน จึงเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมแก่ราษฎร

๓) การไม่จัดสรรที่ดินให้ชาวบ้านสมาชิกหมู่บ้านสวนป่าไม้

โดยหลักการปลูกสร้างสวนป่าของ ออป. โดยทั่วไปซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า จะต้องจัดสรรที่ดินให้ราษฎรทำกินอย่างถาวรและยังสามารถช่วยให้มีรายได้จากการเป็นแรงงานปลูกป่าและรายได้จากการปลูกพืชเกษตรควบไม่ยืนต้นในสวนป่า แต่การที่ ออป. ได้วางแผนแบ่งที่ดินไว้ ๑๐๐ แปลงๆ ละ ๕ ไร่ แต่จากหลักฐานข้อมูลในปัจจุบัน ออป. จัดสรรที่ดินให้ราษฎรเพียง ๖ ราย จากที่ดินทั้งหมด ๑๐๐ แปลงเท่านั้น การกระทำที่ไม่เอาใจใส่ของ ออป. นี้จึงส่งผลให้ราษฎรที่สูญเสียที่ทำกินต้องได้รับความเดือดร้อนอย่างรุนแรง

ปัญหาความไม่เป็นธรรมในกรณีนี้มีสาเหตุมาจากการขาดความดูแลเอาใจใส่ราษฎรในพื้นที่สวนป่าของ ออป. โดย ออป. ไม่มีแผนที่ชัดเจนที่จะสนับสนุนให้ราษฎรสมาชิกสวนป่าไม่ได้รับที่ทำกินอย่างพอเพียงและมั่นคงตั้งแต่เริ่มโครงการหมู่บ้านสวนป่าไม้ จึงทำให้ทั้งครอบครัวราษฎรที่ร่วมเป็นสมาชิกหมู่บ้านสวนป่าไม้และครอบครัวขยายอยู่ในสวนป่าอย่างไม่มีสถานภาพทางกฎหมายใดๆรองรับ ต่างกับราษฎรในพื้นที่อื่นๆในสภาพเดียวกันซึ่งได้รับการช่วยเหลือในการจัดสรรที่ดินทำกินจากรัฐในรูปแบบต่างๆ เช่น ส.ป.ก., หรือสิทธิทำกิน ปัจจุบันสมาชิกสวนป่าประมาณ ๑๕๓ ครอบครัว ประชากร ๖๐๐-๗๐๐ คน มาจากหลายจังหวัด เป็นคนเจ้าของที่เดิม ๕ ครอบครัวนอกนั้นมาจากข้างนอก จนบัดนี้ส่วนใหญ่จึงมีปัญหาที่ดินทำกิน

ผลกระทบทำให้ราษฎรที่ไม่มีที่ทำกินและมีที่ทำกินไม่พอยังชีพเกิดความเดือดร้อน จำนวน ๒๗๗ ราย โดยเป็นราษฎรที่มีที่ทำกินก่อนสวนป่า ๑๐๓

ราย ราษฎรที่เป็นสมาชิกหมู่บ้านป่าไม้ ๔๑ ราย และราษฎรที่เป็นครอบครัวขยาย ๑๓๓ ราย จึงสมควรต้องร่วมมือกันแก้ไขความไม่เป็นธรรมเหล่านี้ด้วยสันติวิธี จึงรับฟังได้ว่าการที่ ออป.ไม่จัดสรรที่ดินให้ราษฎรตามหลักการทำสวนป่าของ ออป. เป็นความไม่เป็นธรรมกับราษฎร

๔) การกระทำการรุ้งแก่อำนาจด้วยความรุนแรงของเจ้าหน้าที่รัฐต่อราษฎร

จากการตรวจสอบรายงานและการสัมภาษณ์ชาวบ้าน พบการกระทำที่รุนแรงของเจ้าหน้าที่หลายประการ อาทิ การใช้วิธีการต่างๆ ช่มชู่ชาวบ้านให้ออกจากพื้นที่ การรื้อฝายกั้นน้ำและทำลายพืชผลของชาวบ้าน ตลอดจนการใช้ผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ช่มชู่ชาวบ้านในการปลูกต้นไม้ในสวนป่า โดยจ้างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้มีอิทธิพลควบคุมคนงานเพื่อป้องกันการกระทบกระทั่งกับเจ้าของที่ดินที่สวนป่าปลูกทับโดยชาวบ้านไม่ยินยอม

เหตุปัจจัยของปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่ ออป.ขาดความรู้ความเข้าใจตลอดจนจิตสำนึกและความตระหนักในเรื่องสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในการที่จะมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญไทยและตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จึงทำให้เลือกใช้วิธีปฏิบัติที่รุนแรงในการแก้ปัญหาข้อพิพาทขัดแย้งกับราษฎรในพื้นที่ที่เป็นคนยากจนซึ่งเขาได้แย่งสิทธิในที่ดินอาศัยทำกินของเขาโดยบริสุทธิ์ใจ เจ้าหน้าที่มีโอกาสที่จะเลือกปฏิบัติวิธีการอื่นๆที่ไม่รุนแรงหรือสามารถดำเนินการตามกฎหมายได้แต่กลับใช้วิธีการรุนแรง เป็นการกระทำที่รุนแรงผิดข้อตกลงว่าจะไม่กระทำรุนแรงต่อกัน จึงฟังได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมกับราษฎรและไม่ชอบด้วยกฎหมาย

๕) การเลือกปฏิบัติ

หลักฐานที่ลงพื้นที่พบว่า ออป. อนุญาตให้บางองค์กรเข้ามาใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ถึงกว่า ๒๐๐ ไร่ในเขตพื้นที่สวนป่าสำหรับก่อสร้างถาวรวัตถุขนาดใหญ่ซึ่งขัดกับระเบียบการอนุญาตใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ นอกจากนี้ยังมีการก่อสร้างรีสอร์ททำธุรกิจในพื้นที่สวนป่าที่ยังทำธุรกิจได้จนทุกวันนี้ และสามารถนำไปออก

เอกสารรับรองการทำประโยชน์ สทก.ได้ การกระทำดังกล่าวนี้จึงเป็นการเลือกปฏิบัติที่เอื้อประโยชน์ให้ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีกว่าโดยไม่สนใจแก้ปัญหาเกษตรกรยากจนที่สูญเสียที่ดินจากการทำสวนป่า ทั้งๆที่พวกเขาควรจะได้สิทธิประโยชน์ในการใช้ที่ดินในสวนป่ามากกว่าใครๆ

เหตุปัจจัยของปัญหาความไม่เป็นธรรมอาจสันนิษฐานได้ว่าเกิดขึ้นจากการมีผลประโยชน์ทับซ้อนอยู่ด้วย หรืออาจมีประเด็นการใช้อิทธิพลเหนืออำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานสวนป่าทำให้พนักงานสวนป่าต้องเลือกปฏิบัติก็ได้ แต่อย่างไรก็ดีการกระทำในลักษณะนี้เป็นความไม่เป็นธรรมแก่ราษฎร

๖) การไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาทางนโยบาย

ในความเป็นจริงพนักงานเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่เกี่ยวข้องกับสวนป่าทั้งเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้และพนักงาน ออป. มีอำนาจหน้าที่ที่จะต้องให้การช่วยเหลือราษฎรที่เดือดร้อนในเรื่องที่ทำกินอยู่แล้ว แต่กลับไม่ใส่ใจจนทำให้ชาวบ้านต้องรวมตัวกันและชุมนุมเรียกร้องต่อรัฐบาลยกระดับตั้งแต่การชุมนุมหน้าสวนป่า หน้าที่ว่าการอำเภอ หน้าศาลากลางจังหวัด ตลอดจนการเดินทางตระเวนไปหลายจังหวัดในภาคอีสาน และการชุมนุมในกรุงเทพมหานครฯ ทั้งหน้าสำนักงานใหญ่ของ ออป. และทำเนียบรัฐบาล ทำให้ราษฎรที่ประท้วงเองก็ต้องเสียเวลาเสียค่าใช้จ่ายชีวิตครอบครัวยิ่งยากลำบากเพิ่มขึ้น ปัญหาในท้องถิ่นขยายตัวเป็นปัญหาระดับประเทศ โดยไม่มีใครได้ประโยชน์ในเรื่องเหล่านั้นนอกจาก ออป.

แม้จะมีการตั้งกรรมการและคณะทำงานทั้งในระดับพื้นที่และระดับชาติกว่า ๑๐ ชุด มีมติตั้งแต่มติสภาตำบล ข้อเสนอของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และข้าราชการฝ่ายการเมือง โดยมีข้อเสนอที่ตรงกันคือ ให้ยกเลิกสวนป่าและนำที่ดินมาจัดให้เป็นที่ทำกินของราษฎรและส่งเสริมให้ราษฎรมีอาชีพและรายได้ตามสิทธิของเขา แต่ไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ จึงทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนไร้ที่ทำกินแต่ ออป. เลือกที่จะใช้วิธีการฟ้องดำเนินคดีขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่โดยไม่มีมาตรการช่วยเหลือเฉพาะหน้า ทั้งๆ ที่การเข้าอยู่อาศัยทำกินในพื้นที่สวนป่าก็เป็นการปลูกพืชเกษตรควบในสวนป่าโดยไม่ได้ทำลายต้นไม้ในสวนป่า ทั้งๆ ที่ฝ่ายบริหารมาตรการในเรื่องโฉนดชุมชนเป็นทางออกให้ โดยจะช่วยให้ชาวบ้านได้ที่ดิน

ส่วนหนึ่งเป็นที่ทำกิน ส่วนพื้นที่สวนป่าที่เหลือ ออป.ก็สามารถดำเนินการทำสวนป่าได้ตามปกติ แต่ ออป. ไม่เลือกปฏิบัติวิธีการที่ได้ประโยชน์ทุกฝ่าย แต่เลือกวิธีการที่เป็นประโยชน์แก่ตนฝ่ายเดียว

เหตุปัจจัยของปัญหาความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นเพราะฝ่ายการเมืองไม่มีเจตจำนงและความมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาคความเดือดร้อนของราษฎร แม้นายกรัฐมนตรีจะเห็นด้วยกับข้อเสนอของหน่วยงานและคณะกรรมการต่างๆ ที่รัฐบาลแต่งตั้ง แต่ผู้บริหารงานในระดับกระทรวงแทบทุกสมัยไม่ให้ความร่วมมือจึงทำให้การแก้ปัญหาล่าช้า ยิ่งกว่านั้นการที่ ออป. คำน ไม่ให้นำเอาประธานอนุกรรมการแก้ปัญหา (สาธิต วงศ์หนองเตย) มาให้การอธิบายต่อศาลถึงการใช้อำนาจบริหารแก้ไขปัญหาเชิงนโยบายก็เป็นประเด็นสำคัญที่นำมาสู่ข้อสรุปได้ว่าราษฎรไม่ได้รับความเป็นธรรมจริง

๗) กระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นธรรม

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวบ้าน พบว่าชาวบ้านสะท้อนความไม่เป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมในหลายประเด็น

โจทก์ฟ้องว่าราษฎรขอหากระทำผิดตาม พรบ.ป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ และ พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ โดยเมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๒ ราษฎรประมาณ ๒๐๐ คน ซึ่งมีจำเลย ๓๑ คน กับพวก บุกรุกพื้นที่สวนป่าคอนสาร แปลงปลูกป่าปี ๒๕๕๐ โดยชนสัมภาระและของใช้และสิ่งปลูกสร้างเข้ามาปลูกสร้างเพิงพัก ทำไม้กั้นเป็นด่านทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเข้าพื้นที่ได้ราษฎรยังตากถางไม้พื้นล่างและไม้ธรรมชาติตามแนวกันชนในเขตสวนป่า และนำพืชผลการเกษตรไปปลูกระหว่างร่องแถวของต้นไม้ส่งผลให้ต้นยูคาลิปตัสชงักการเจริญเติบโต และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติฯ แจ้งว่าไม่สามารถผ่อนผันได้เพราะไม่มีกฎหมายให้อำนาจ ให้โจทก์ดำเนินการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

จำเลยให้การว่าได้ถือครองทำประโยชน์ที่ดิน ที่เป็นสวนป่ามาก่อนประกาศป่าสงวนฯ และการทำสวนป่า ออป. มาทำสวนป่าทับที่ราษฎรฯ ร้องเรียนหน่วยงานหลายแห่ง มีการตั้งกรรมการแก้ไขปัญหา โดยสภาตำบลคอนสาร คณะทำงานอำเภอคอนสาร คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีมติให้ยกเลิกสวนป่าจำนวน

๑,๕๐๐ ไร่ เพื่อจัดที่ดินให้ชาวบ้าน เป็นที่สาธารณประโยชน์และป่าชุมชน ราษฎร จึงไปชุมนุมเพื่อรอคำตอบจากรัฐบาลโดยปลูกเพิงพักขนาดเล็กตามช่องระหว่าง แถวต้นไม้ ไม่ได้สร้างความเสียหายและไม่ได้ขัดขวางเจ้าหน้าที่ อีกทั้งรัฐบาลมีมิตติ ครม. ให้ชะลอการดำเนินการใดๆ ที่จะเกิดความขัดแย้งหรือกระทบกับความเดือด ร้อนในการดำรงชีวิตตามปกติของราษฎร ผ่อนผันให้ราษฎรทำกินและอยู่อาศัย ในที่ดินตนเองไปพลางก่อนในระหว่างกระบวนการแก้ไขปัญหาระหว่างเครือข่าย ที่ดินภาคประชาชนกับรัฐบาล ส่วนผู้นำของชาวบ้านที่เป็นจำเลยเพราะเข้าไปใน ฐานะกรรมการแก้ไขปัญหา

ศาลรับฟังได้ว่าสวนป่าคอนสาร ๔,๔๐๑ ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนฯ ออป. ได้ ทายอดปลูกป่าในสวนป่าในเขตป่าสงวนฯ ราษฎรชุมนุมร้องเรียนว่าสวนป่าทับที่มี หน่วยงานของรัฐตั้งกรรมการมาตรวจสอบพื้นที่ คณะทำงานอำเภอคอนสารสรุป ว่าสวนป่าคอนสารทับที่ราษฎรจริงและมีมติให้ยกเลิกสวนป่าคอนสาร คณะ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติสรุปว่าการทำสวนป่าทำให้ราษฎรที่อยู่มาก่อน เดือดร้อนไม่มีที่ดินทำกินเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ส่วนคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาราษฎรเครือข่ายปฏิรูปที่ดินฯ มีมติให้ผ่อนผันให้ราษฎรได้อาศัย และทำกินไปพลางก่อนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และเมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๒ ราษฎรเข้าไปในสวนป่าปลูกเพิงพักปลูกพืชล้มลุกระหว่างแถวต้นไม้

ศาลพิจารณาว่าโจทก์มีอำนาจฟ้อง ฟ้องโจทก์ไม่เคลือบคลุมเพราะไม่ต้อง บรรยายละเอียดว่าจำเลยขัดขวางการเข้าไปบำรุงรักษาต้นไม้ในที่ดินพิพาทอย่างไร มิใช่สภาพแห่งข้อหาอันกฎหมายบังคับต้องบรรยายให้แจ้งชัด

ศาลวินิจฉัยว่าโจทก์มีสิทธิฟ้องขับไล่จำเลยหรือไม่ ข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่าฝ่าย จำเลยนำสืบเพียงแต่ว่ามีราษฎรครอบครองและทำประโยชน์อยู่ก่อนโดยอ้าง เอกสารจำนวนมากเช่นสำเนาหนังสือรับรองการทำประโยชน์ หนังสือแจ้งการ ครอบครองและการเสียภาษีบำรุงท้องที่ แต่มิได้นำสืบว่าพื้นที่ที่อ้างว่าครอบครอง มาก่อนอยู่ตรงบริเวณส่วนใดของพื้นที่สวนป่าที่จำเลยเข้าไป มิได้นำสืบว่าผลของ คำสั่งและการโต้แย้งคัดค้านการประกาศป่าสงวนฯ มีผลอย่างไร มีการอุทธรณ์คำ สั่งหรือไม่ จึงรับฟังมิได้ว่าจำเลยทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนฯ ป่า

ภูชำฝักหนามก่อนประกาศกฎกระทรวงนั้นใช้บังคับ อธิบดีย่อมมีอำนาจอนุญาตให้ส่วนราชการและองค์การของรัฐเข้าทำประโยชน์ฯ ได้ตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขตามกฎหมาย กรมป่าไม้อนุญาตให้ ออป.ปลูกสร้างสวนป่า ๔,๔๐๑ ไร่ ออป. จึงมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาพื้นที่ป่าซึ่งเป็นป่าสงวนฯ ให้เป็นพื้นที่ของรัฐ ในกรณีผู้บุกรุกเข้าครอบครอง ต้องดำเนินการตามกฎหมาย พยานหลักฐานของโจทก์มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ ข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่าโจทก์มีสิทธิทำประโยชน์ฯ ในสวนป่าคอนสาร พื้นที่ ๔,๔๐๑ ไร่

ศาลวินิจฉัยจำเลยละเมิดโจทก์ตามฟ้องหรือไม่ โจทก์ให้การว่าจำเลยบุกเข้าไปในสวนป่าแปลงปี พ.ศ.๒๕๒๒ พื้นที่ ๘๔ ไร่ สร้างเพิงพัก ปลูกพืชเกษตร แจ่งขอให้กันที่ ๑,๕๐๐ ไร่ ให้ทำโฉนดชุมชน จำเลยอ้างว่าโจทก์ฟ้องโดยใช้สิทธิไม่สุจริต คณะกรรมการ กสม.มีมติให้เพิกถอนสวนป่าแต่ต้องรอกออกเป็นกฎหมายและกรมป่าไม้เรียกพื้นที่คืนก่อนและส่วนราชการต้องออกหลักฐานการครอบครองให้ก่อน จึงจะเข้าทำประโยชน์ที่ดินในสวนป่าได้ การเข้าไปในสวนป่า ปลูกเพิงพัก และนำพืชล้มลุกไปปลูก ดูแลรักษาต้นไม้โดยตั้งด่านปิดกั้นทางเข้าออก โดยทราบว่าจะไม่ถูกต้องตามกฎหมาย จึงเป็นการละเมิดต่อโจทก์ และการที่จำเลยมิได้คงอยู่ในที่ดินของตนและครอบครองต่อเนื่องจากที่ดินนั้นอันจะอ้างเหตุขอผ่อนผันอยู่อาศัยและทำกินในเขตสวนป่าตามวิถีชีวิตปกติจึงขัดแย้งกับมติคณะกรรมการอำนวยการเพื่อแก้ไขปัญหาของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินฯ ส่วนมติของคณะกรรมการ คณะทำงานต่างๆ เป็นเพียงการเสนอความเห็นเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการพิจารณาดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยหน่วยงานที่มีอำนาจต่อไป ยังไม่มีผลเปลี่ยนแปลงหรือระงับสิทธิครอบครองดูแลพื้นที่พิพาทของโจทก์ ข้ออ้างของจำเลยฟังไม่ขึ้น ส่วนมติของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่ว่าสวนป่าคอนสารปลูกทับที่ราษฎรจริง เป็นรายงานการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน และเสนอมาตรการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำการละเมิด เพื่อเสนอต่อรัฐสภาซึ่งเป็นฝ่ายนิติบัญญัติเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาต่อไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ยังไม่มีผลเปลี่ยนแปลงหรือระงับสิทธิครอบครองดูแลพื้นที่พิพาทของโจทก์ ฯลฯ พินาศทำให้จำเลยและบริวารออกจาก

สวนป่าคอนสาร กับให้เรือดอนสิ่งปลูกสร้างและต้นไม้ที่ปลูก และปรับสภาพพื้นที่สวนป่าให้กลับสู่สภาพเดิม และห้ามจำเลยและบริวารเข้าเกี่ยวข้องกับพื้นที่สวนป่าคอนสารทั้งหมดอีกต่อไป

จากการรับฟังและคำพิพากษาของศาล จะเห็นได้ว่าศาลเชื่อหลักฐานของฝ่ายกรมป่าไม้และ ออป.ว่าได้ที่ดินนี้มาโดยถูกต้องตามกฎหมาย โดยเห็นว่าการร้องเรียนของราษฎรโดยอาศัยหลักฐานต่างๆ เกี่ยวกับการครอบครองใช้ประโยชน์ที่ดินที่แสดงถึงการครอบครองที่ดินมาก่อน ไม่มีน้ำหนักเพียงพอต่อการรับฟัง อนึ่ง การที่ ออป. คำนมไม่ให้นำเอาประธานอนุกรรมการแก้ปัญหา (สาธิต วงศ์หนองเตย) มาให้การอธิบายต่อศาลถึงการใช้อำนาจบริหารแก้ไขปัญหาเชิงนโยบายก็เป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้น้ำหนักคำให้การฝ่ายราษฎรผู้เป็นจำเลยขาดน้ำหนักการรับฟัง

การขับไล่ราษฎรที่มีข้อพิพาทกับรัฐจนต้องไร้ที่ทำกินมาเกือบ ๔๐ ปี และเข้าไปรอกการแก้ไขปัญหจากรัฐให้ออกจากพื้นที่สวนป่าที่เขาเคยอาศัยทำกินมาก่อนโดยไม่มีทางออกให้เขาได้มีที่อยู่อาศัยทำกินเลี้ยงปากท้องและครอบครัว จึงไม่เป็นธรรมและไม่น่าจะสอดคล้องกับหลักการสิทธิเสรีภาพความเป็นมนุษย์ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและตามปฏิญญาสิทธิมนุษยชนสากล ปัญหาลักษณะนี้มีอยู่แทบทุกสวนป่าของ ออป. กว่าร้อยโครงการในเนื้อที่กว่า ๑ ล้านไร่ จึงคาดว่าอาจส่งผลทำให้ราษฎรจำนวนมากเดือดร้อน สังคมจะมีความขัดแย้งรุนแรงมากยิ่งขึ้นจนยากแก่การแก้ไข

๓.๕ ทางออกของปัญหา

ข้อเท็จจริงและการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เห็นว่ากรณีศึกษาคอนสารควรมีทางออก ดังนี้

๑) หาทางออกร่วมกัน โดยจัดที่ดินส่วนหนึ่งให้ชาวบ้านที่ร้องเรียนและมีหลักฐานใดๆ ที่แสดงการครอบครองใช้ประโยชน์ที่ดินมาก่อนป่าสงวนฯและสวนป่าได้มีที่ทำกินพอยังชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีได้

๒) ทบทวนความชอบธรรมในการกำหนดแนวเขตป่าไม้ให้ถูกต้อง ผลจากการศึกษาวิจัยซึ่งพบว่าการดำเนินงานทางด้านป่าไม้ต่าง ๆ ได้แก่การประกาศ ป่าสงวนแห่งชาติ การปลูกสร้างสวนป่าตามนโยบายรัฐ กระทำไปด้วยความไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรมกับชุมชนซึ่งอยู่อาศัยทำกินในพื้นที่มาก่อนจึงควรปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องและเป็นธรรมกับราษฎรในชุมชนท้องถิ่น

๓) ทบทวนนโยบายการอนุญาตให้เช่าที่ดินในเขตป่า ให้เกิดความเป็นธรรมแก่ราษฎร

๔) การพิจารณาคดี ควรเปิดโอกาสให้พยานฝ่ายจำเลยให้การได้เต็มที่ และสร้างกลไกตรวจสอบความถูกต้องของการกำหนดเขตป่าและการอนุญาตให้ทำการปลูกสร้างสวนป่าด้วยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

๕) การแก้ไขปัญหาของฝ่ายบริหารตามมติ ของคณะกรรมการ และคณะทำงานชุดต่าง ๆ ต้องเร่งรัดดำเนินการโดยเร็วให้เป็นธรรมกับราษฎรที่เดือดร้อน